Bu il milyonların sevimli və ən populyar idman növü sayılan futbolun Azərbaycanda yaranıb və inkişaf etməsinin 110-cu ili tamam olur. XX əsrin əvvəlindən başlayaraq digər respublikalarla bərabər bizim ölkədə də könüllülərdən ibarət dəstələr arasında futbol yarışları keçirilirdi. Lakin 1911-ci ildə futbol rəsmi olaraq Azərbaycanda vətəndaşlıq hüququ qazanıb. İlk olaraq "Balaxanı futbolçular dərnəyi", "Britaniya klubu", "Drujina k sportu", "İdmançı", "Stella" və "Askold" adlı komandalar yaradıldı.

Bir əsrdən artıq şanlı yol keçmiş respublika futbol təşkilatı zaman ötdükcə həm yüksəliş, həm də zəifləmə illərini yaşamış, amma futbolumuz tarixi ənənələrə sadiq qalmışdır. Sonralar ölkə miqyasında komandaların sayı artmış və tanınmış futbolçular yetişmişlər. Böyük Vətən müharibəsində həlak olmuş Mir Mehdi Ağayev və Məcid Cəfərov, ardınca Konstantin Kuznetsov, Aleksandr Qnezdov, Teymur Arzumanov, sonralar Tbilisinin "Dinamo" komandasına keçmiş Viktor Panyukov və Naum Naumtsev, Kamil Eynullaev, Vladimir Karmayev, Ələkbər Məmmədov, Yuri Kuznetsov, Tofiq Axundov, Əhməd Ələsgərov, Kazbek Tuayev, Eduard Markarov (sonra naxələf çıxdı), Anatoli Banişevski və başqaları Azərbaycan futbolunun şöhrətini qoruyub saxlaya biliblər. Dünyaca məşhur iki beynəlxalq dərəcəli hakimimiz ? Tofiq Bəhramov və Eldar Əzimzadə xarici ölkələrdə respublikamızı layiqincə təmsil ediblər. Yaşlı azarkeşlər onları yaxşı xatırlayırlar. Əgər tarixi illərə retrospektiv nəzər salmış olsaq, adlarını çəkdiyim və çəkmədiyim futbolçulardan ibarət xəyalən simvolik bir komanda yaratsaq, heç şübhəsiz, bu komandanın kapitanı SSRİ-nin əməkdar idman ustası Ələkbər Məmmədov olacaq.

XATİRLƏRDƏ YAŞAYIR ƏLƏKBƏR MƏMMƏDOV

Həyatının 70 ilini

Azərbaycan futbolunun inkişafına həsr etmiş Ələkbər Əmir oğlu Məmmədov 1930-cu il may ayının 9-da Bakı şəhərində anadan olub, ilk "universitetini" məhəllə futbolunda keçirən Ələkbər 1945-ci ildə "Spartak" cəmiyyətinin yeniyetmələr qrupunda ilk oyunlarını keçirməyə başlayıb. Arıq, cılız bədənli olmasına baxmayaraq, texniki fəndləri məharətlə icra edən, boyca özündən böyük olan müdafiəçiləri aldadıb keçən, düşünülmüş ötürmələr edən və dəqiq zərbələr vuran istedadlı futbolçunu tezliklə respublikanın əsas komandası olan "Neftçi"yə qəbul edirlər. Ə.Məmmədov 1948-ci ildə SSRİ birinciliyinin "B" qrupunda çıxış edən "Neftçi"nin heyətində Taqanroq şəhərinin "Torpedo" komandasına qarşı debüt matçını keçirir və ilk qolunu vurur. Doğrudur, o zaman buna bir o qədər də əhəmiyyət verilmir, çünki həmin oyunda qonaqların qapısına səkkiz top vurulmuşdu. Bununla belə, qısa müddətdə Ələkbər Məmmədov "Neftçi"nin aparıcı futbolçusu olur.

Qeyd edək ki, 1951-ci ildə Respublika Stadionunun rəsmi təntənəli açılışı zamanı Vilnüsün "Spartak" komandasına bakılılar 4:0 hesabı ilə qalib gəldilər. Topların dördünün də müəllifi Ə.Məmmədov olub. Həmin mövsümdə o, rəqib qapılarına 35 top vuraraq "B" qrupunun ən məhsuldar hücumçusu olub.

1953-cü ildən başlayaraq Ə.Məmmədovun Moskva həyatı başlayır. Onun qeyri-adi istedadını nəzərə alıb, ustalığının daha da kamilləşməsi üçün mütəxəssislər SSRİ Futbol Federasiyasına təklif edirlər ki, Məmmədov paytaxt komandalarının birində təcrübəsini artırmaq üçün güclülər dəstəsində çıxış etsin.

Ə.Məmmədov Moskvanın "Dinamo" komandasında Azərbaycan futbolunun ilk nümayəndəsi oldu.

Ötən əsrin 50-ci illərində paytaxt "Dinamo"suna rəhbərlik edən SSRİ-nin əməkdar məşqçisi Mixail Yakuşin "Veçnaya tayna futbola" adlı kitabında belə yazır: "Ə.Məmmədovun "Dinamo"ya gəlişi komandamız üçün çox xeyirli oldu. O, orijinal üslubda oynayan, meydançanı yaxşı görən, oyundaşlarını başa düşən və topla nə cür rəftar etməyi bilən futbolçu idi. Belələri bizim futbolda azlıq təşkil edirdi.

Bəzən rəqibi çaşdırmaq məqsədilə o, qəsdən ləng hərəkət edir, lazım gəldikdə isə sürəti artırır və rəqib qapısı ağzında qətiyyətlik göstərirdi". Digər tanınmış mütəxəssis Andrey Starostin isə "Bolşoy futbol" adlı kitabında belə yazmışdı: "Yaşin, Krijevski, Məmmədov üçlüyü "Dinamo" komandasının onurğa sütununu təşkil edirdi. Bu üçlük ən yüksək dərəcəli usta futbolçular olmaqla, öz qapılarını alınmaz qalaya çevirmişdilər".

1955-ci il

aprelin 10-da küləkli və yağışlı gündə Bakının Respublika Stadionuna gələn azarkeşlər mövsümün açılışını Bakıda keçirən iki Moskva komandasının "Dinamo"-"Lokomotiv" görüşünü azərbaycanlı futbolsevərlər böyük ruh yüksəkliyi ilə qarşıladılar. Matçın ilk 45 dəqiqəsi 0:1 "Lokomotiv"in xeyrinə nəticələndi. Oyunun ikinci yarısında "Dinamo"nun əsas zərbə qüvvəsi olan Ə.Məmmədov dəmiryolçuların qapısından dörd top keçirdi.

Ə.Məmmədov SSRİ yığma komandasının heyətində beynəlxalq oyun zamanı

Həmin ildə Moskva "Dinamo"sunun İtaliya səfərində "Milan" klubuna qarşı keçirdiyi oyunu isə xüsusi qeyd etmək lazımdır.

Xatırladaq ki, bu səfərdə dinamoçular cavab görüşünü keçirməli idilər, iki ay əvvəl Moskvada qarşılaşan bu komandaların oyununda "Milan" klubu 4:2 hesabı ilə qələbə çalmışdı. Təkrar görüşdə həsabın ikiqat artıq olacağına nəinki yerli azarkeşlər, hətta idman şərhçiləri və mütəxəssislər də əmin idilər. O zaman Avropada ən güclü klublardan hesab edilən "Milan"ın heyətində məşhur futbolçular?qapıçı Buffon, müdafiəçi Maldini, hücumçular Del Monte, isveçli futbol ulduzları Nordal və Lindxolm, uruqvaylı Skiaffino çıxış edirdilər. 1955-ci il sentyabrın 4-də Milanın 90 minlik "San-Siro" stadionu tamaşaçılarla dolu idi. Birinci hissədə dinamoçular 0:1 uduzurdular. Lakin matçın ikinci hissəsində "Milan"ın qolkiperi Lorenso Buffon (o, İtaliya yığmasının da qapıçısı idi) moskvalıların mərkəz hücumçusu Ə.Məmmədovun zərbələrindən sonra dörd dəfə topu qapıdan çıxarmağa məcbur olmuşdu. Oyundan sonra baş məşqçi M.Yakuşin bildirdi ki, bu görüş "Dinamo"nun 50-ci illərdə nümayiş etdirdiyi ən yaxşı oyunlardan biridir.

Və demək lazımdır ki, İtaliya mətbuatı da Bakı futbolçusunun oyununa biganə qalmamışdı.

Haşiyə: 1950-60-cı illərdə Bakı ictimaiyyəti arasında belə bir ifadəni tez-tez eşitmək olurdu: Bakı futbolunun yetirmələri və konservatoriyanın məzunları SSRİ-nin bir çox ərazisində məskən salmışdılar. Onlar Şimali Qafqazdan tutmuş Sibirin müxtəlif komandalarına qədər özlərinə yer eləmiş, istedadları da orada göstərirdilər. Təkcə Moskvanın "Dinamo"sunda müxtəlif illərdə Ə.Məmmədov, Y.Kuznetsov, İ.Cavadov, V.Hacıyev və V.Qasımov çıxış ediblər. Paytaxtın digər komandalarında bakılı futbolçuların sayı daha çox olub. İ.Abramaşvili, V.Dikarev, L.Paxomov, V.Semiqlazov, V.Şexov, İ.Ponomaryev, O.Axanov bir neçə il ərzində çıxış etdikləri kollektivlərin idman şərəfini qoruyublar. Vaxtilə Leninqrad və Ukrayna komandalarında oynamış Bakı futbolçularının soyadlarını da əlavə etmiş olsaq böyük siyahı alınar.

50-ci illərdə Moskva "Dinamo"sunun keçirmiş olduğu uğurlu beynəlxalq oyunlar sovet futbolunun nüfuzunun yüksək olmasını sübut edirdi. Avstriyanın "Rapid", İtaliyanın "Milan" və "Fiorentina", Türkiyənin "Fənərbaxça", İngiltərənin "Vulverxempton", Braziliyanın "Vasko da Qama" və digər nüfuzlu komandalarla görüşlərdə qazanılan qələbələrdə "Dinamo"nun əsas zərbə qüvvəsi sayılan Ələkbər Məmmədovun xüsusi payı vardı. Bu görüşlərin hər biri haqqında görkəmli mütəxəssislər və tanınmış futbol veteranları öz xatirələrində ətraflı söhbət açmışlar. Dünyaşöhrətli qapıçı Lev Yaşin "Sçastye trudnıx pobed" adlı kitabında bu sözləri yazmışdı: "Milanla görüşdə dinamoçular yüksək texnika və böyük qələbə əzmi nümayiş etdirdilər. Lakin oyunun əsl qəhrəmanı Bakı futbolunun yetirməsi Ələkbər Məmmədov oldu".

Əməkdar idman ustası

Ə.Məmmədov dəfələrlə "Dinamo"nun heyətində SSRİ çempionatlarının qalibi olub. Bakılı futbolçu SSRİ birinciliyində dörd qızıl, iki gümüş medala layiq görülüb. Həmyerlimizin məharətli oyunu ölkənin digər şəhərlərində də böyük sevinclə qarşılanırdı. İki dəfə mövsümün sonunda SSRİ-nin 33 ən güclü futboluçusu siyahısına daxil edilən Ə.Məmmədov Sovet İttifaqının yığma komandasının tərkibində 4 rəsmi oyun keçirib.

1958-1960-cı illərdə SSRİ seçmə komandasına Avropa kubokunu qazandıran 18 futbolçudan biri də azərbaycanlı Ə.Məmmədov olub. Lujnikidə idman muzeyinin daimi ekspozisiyasında həmin futbolçuların fotoşəkilləri altında bu sözlər yazılıb: "Onlar SSRİ milli komandasına Avropa kuboku uğrunda turnirdə qələbə qazandırdılar". 2000-ci ildə Rusiya Futbol Federasiyası Moskva meriyası ilə birgə həmin qələbənin 40 illiyini qeyd etdi. Bu münasibətlə təşkil olunmuş təntənəli mərasimdə iştirak etmək üçün Moskvaya dəvət almış Ə.Məmmədov digər veteranlarla bərabər xüsusi hədiyyələrlə mükafatlandırılmışdı. 1960-cı ildə bakılı futbolsevərlərin çoxdan arzuladığı gün gəlib çatdı.

"Neftçi" güclülər dəstəsinə qayıtdığı vaxt

təcrübəli futbolçu Ə.Məmmədov paytaxtdan doğma Bakıya çağırıldı. 1962-ci ildə yaşıl meydançada sonuncu mövsümünü keçirən məşhur futbolçumuz 1963-cü ildə "Neftçi"yə baş məşqçi təyin edilir. İki il respublikanın əsas komandasına rəhbərlik edən Ə.Məmmədov gənc, istedadlı futbolçuların heyətə daxil edilməsinə, onların ustalığının artmasına, K.Tuayevin, V.Hacıyevin, Y.Babayevin və A.Banişevskinin ölkə daxilində populyarlaşmasına, onların SSRİ yığma komandasının məşqlərinə və oyunlarına cəlb olunmasına böyük əmək sərf etmişdir.

Ələkbər Məmmədov heç vaxt Azərbaycan futbolundan ayrı düşməmiş, əksinə, həmişə onun tərəqqisinə, yayılmasına və təbliğ olunmasına çalışmış və bu işdə böyük fədakarlıq göstərmişdir. O, Dövlət Bədən Tərbiyəsi İnstitutunun futbol kafedrasına başçılıq etmiş, şəhər maarif şöbəsinin nəzdində olan gənclər futbol məktəbinin yaradıcısı və direktoru olmuş, SSRİ-də ilk dəfə olaraq Bakı mini-futbol (indi futzal adlanır) turnirinin keçirilməsini, veteranlar komandasının yaradılmasının və gənc futbolçuların baxış turnirinin keçirilməsinin səbəbkarı olmuşdur.

Son illərdə

Ə.Məmmədov Neft Akademiyasının idman kafedrasında müdir işləməklə bərabər, respublikanın veteran futbolçularından ibarət kollektivinə də rəhbərlik edirdi. "Üç qitədə" və "Futbol peşəsinin sirri" kitablarının müəllifidir. 1997-ci ildə Ə.Məmmədovun və Almaniya-Azərbaycan Dostluq Cəmiyyətinin sədri Çingiz Abdullayevin təşəbbüsü və maliyyə yardımı sayəsində veteran futbolçularımız iyun ayının 2-dən 9-dək Almaniyaya səfər etmiş, Eşembal, Essen və Yena şəhərlərində həmkarları ilə yoldaşlıq görüşləri keçirmişlər.

Futbolçularla bərabər həmin səfərdə iştirak edən incəsənət ustalarımızın çıxışları almanları qədim odlar yurdunu daha yaxından tanımağa kömək etdi. Yerli mətbuat, radio və televiziya da Bakı elçilərinin çıxışını yüksək qiymətləndirdi. 2004-cü ildə isə qonşu Gürcüstan və Ukraynanın veteran futbolçuları ilə qarşılaşmışlar. Bəzi oyunlarda Ə.Məmmədov özü də yaşıl meydana çıxmışdır.

Azərbaycan idmanının inkişafında göstərdiyi xidmətlərinə görə Ələkbər Məmmədov "Fəxri nişan" və "Şöhrət" ordenləri ilə təltif olunmuş, haqqında onlarca məqalə, oçerk yazılmış və televiziya filmi çəkilmişdir. O daim futbolumuzun sabahını düşünürdü. Ələkbər Məmmədovun adı XX əsr Azərbaycanın beş görkəmli idmançıları sırasına daxil edilmişdir.

Bu məqamda

məşhur həmyerlimiz haqqında iki görkəmli sənət adamının ürək sözlərini oxucuların nəzərinə çatdırmaq yerinə düşər: "Ələkbər Məmmədov sovet fptbolunun ən parlaq ulduzlarından biridir.

O bu gözəl oyunda yaradıcı, estetik cəhətdən çox baxımlı və ürəklərə sevinc bəxş edən yeni bir yol açmışdır. Böyük futbolda qazandığı şöhrətə baxmayaraq, Ə.Məmmədov yaşıl meydanda çıxışlarının axırına kimi daim çalışqan, zəhmətsevər, düşüncəli və təvazökar idmançı olaraq qalıb".

İmran Qasımov, xalq yazıçısı. "Mənim futbol kumirim Moskva "Dinamosu"nun heyətində əla oyunu ilə yadda qalan hücumçu Ələkbər Məmmədov olub".

Yevgeni LEONOV
SSRİ xalq artisti

Azərbaycan futbolunun inkişafında böyük xidmətləri olmuş SSRİ-nin əməkdar idman ustası və SSRİ-in əməkdar məşqçisi Ələkbər Məmmədov 28 iyul 2014-cü ildə 84 yaşında vəfat etdi. Onun əziz xatirəsi həmişə xalqımızın qəlbində yaşayacaq.

Həsən TAĞIYEV

ədalət.- 2021.-
4 may.- S.8.